

Lakások, halálok utáni pakolások, szállításra váró bútorok, üres szobák, az életek során felhalmozódott tárgyak, apróságok, vitrinek polcain porosodó porcelánok, tabernákulumok rekeszeiben talált dokumentumok, fotók. Az értéktelennek tűnő tárgyak

– az erre való érzékenység híján – az utódok számára elveszítik jelentőségüket, észre sem veszik a tárgyak lelkét, a hozzájuk köthető sorsokat, az örömmel, fájdalommal, titkokkal terhes emberi életeteket.

Kakuk Tamás 53

A REGÉNYÍRÓ MEGTALÁLT ÉLETEI

Györe Balázs: *Amerikai grafit*

A mindezeket körüllegelő elvágyódásokat, a fotókon soha nem kifakuló emberi érzelmeket, a családtagok elbeszéléseiben összeérő, szétváló sorsvonalakat. Az író feladata ebben az esetben sem lehet más, mint nekiveselkedni, leltározni, számba venni a halványuló iratokat, a töredezett fényképeket, újra előhívni az egyszer vagy ezerszer hallott történeteket. Ezt akár egy nyári kertben is megteheti, a szomszéd füvet vág, a gyermeke körülötte lábatlankodik, neki írhatja, hogy ne vesszen el az emlékezet kútjában, az egymásra illesztett kútgyűrűk mély sötétjében, mint ahogy Györe Balázs teszi az *Amerikai grafit* című regényében.

Ha valaki ismeri a szerző korábbi műveit – néhány közülük kronológiai sorrendben: *Mindenki keresse saját halálát* (1993), *A valóságban is létezik* (1997), *Halottak apja* (2003), *Halálom után eltüzeln!* (2015) –, akkor az *Amerikai grafit* esetében sem lepődik meg azon, hogy az író hajszálpontos mondatokkal ragaszkodik a valósághoz, saját létállapotáról tudósítja olvasóját, mintegy folytatja személyes életének történetét. Megfogalmazása szerint „a valóság mindig felülírja a fikciót”, ahogy mostani prózai művében is. Egy korábbi kéziratban elkezdett családi hagyaték feldolgozása az alapja a regénynek, az idő elvarrtnak látszó szálainak felfejtésével, nehezen megfejthető hallgatásokkal, lappangó titkok összefüggéseivel: „A hallgatásnak súlya van. A hallgatásnak múltja van. Megfizetem az árát.”

A grafitceruzák végigkísérik a valós szereplők életét, méreteket jegeznek fel velük az asztalosműhelyben, netán angol nyelvleckéket a Central Parkban, süteményrecepteket a New York-i szűk szobában, leveleket írnak haza az idegen városokból, és ahogy telnek az évek, elkopik a grafit, csonkábbak lesznek a valaha délceg ceruzák, hozzájuk hasonlóan rövidülnek az anyagi gondokkal, betegségekkel, halállal nehezített életek. „A ceruzát újra meg újra elő kell venni. Újra ki kell hegyezni, hogy használni lehessen”, öszszegzi Györe a maga biztatására (is) a ceruza metaforájában az életet: minden nehézsége, esetenként elviselhetetlensége ellenére élni, csinálni muszáj hétköznapi kötelességét.

Györe a múlt mélyfúrásaival a létezés önazonosságát keresi regényében: „Minden család monumentális és szomorú, mint egy börtön, amelynek az udvarán jókedvűen sétálhatunk, de a kapuján nem léphetünk ki.” A könyvek tábláira kiragasztott, teendőkre emlékeztető, elintézésre váró 54 üveget, üzeneteket tartalmazó cetlikből kirakható egy családtörténet, a regényben a dokumentumokból, az iratokból, a fotókból, a szereplők, az író belső monológjaiból kerekedik ki mindez: „Megtaláltam a tárgyakat, családi segítséggel. A tárgyak megtaláltak engem. A jelen időt. Az életét. 1989. június 29-ét, azt a napot, amikor megjelent Ottlik Géza ötödik könyve. Azt a délutánt, amikor először vettem fel olvasószemüveget, hogy jobban lássak. Azt a pillanatot, amikor farkasszemet nézve az írószekrényvel, ülhetek úgy, hogy körülvesznek tárgyait, az ősök által összegyűjtött és megőrzött áldott tárgyak.”

Az író az Ottlik-életműből a *Valencia-rejtélyre* utal, melynek titokzosságával mintha rokonságot mutatna az *Amerikai grafit*, mint ahogy a titkok fényre derülésével is. Györe azt mondja: „akaratlanul megtalálnak az összefüggések”, s ehhez hozzátehetjük a példaképnek tekintett mester alkotói attitűdjével való azonosulás vágyát és képességét. A regénybe illesztett keresztlevelek, képeslapok, hivatalos iratok, receptek, angol nyelvleckék szövegei nem csak a kor nyelvezetét, az olvasó időbeni tájékozódását szolgálják, hanem nagyon hű képet festenek az adott történelmi és társadalmi viszonyokról, melyekben a regény hősei, az író anyai ágának felmenői éltek mindennapjaikat. A dokumentumok így belesimulnak a regény szövetébe, a könyv bezárásával nincs olyan érzete az olvasónak, hogy bármelyik is elhagyható lett volna. Ezzel együtt pont és ellenpontként működnek az irodalmi szöveggel, akár a szaggatott szívritmus félreütései: „Az olvasó imádkozása a hiszekegy elmondásával kezdődik. Tekintettel az egyházi évszakokra s az ezeknek megfelelő titkokra, az olvasó örvendetes, fájdalmas és dicsőséges. A kis olvasó öt tizedből áll. Az olvasót jelenlegi formájában szent Domonkos hozta be 1208-ban. / Fájt a háta. A dereka. A háta jobban fájt. Ha imádkozott, nyugodt volt. Jó volt. Nem eresztette el magát, pedig már gondolt rá, hogy ruhástól végigdől az ágyon. Letette a rózsafüzért. Pillantása arra a kis fényképre tévedt, amelyiken ő és kislánya, Olica látható. Szerette ezt a képet. Mindig vele volt, nála volt, jól látható helyen.”

Talán az eddigiekből az is nyilvánvaló, hogy az *Amerikai grafit* türelmet, odafigyelést igényel olvasójától, ami viszont megtérülő befektetés, hiszen a szerkezet látszólagos esetlegessége ellenére nagyon összefogott munka, a tizenkilencedik század hatvanas éveitől egészen napjainkig hajlik a történet íve. Ha akarjuk, még az íróját is elképzelhetjük, ahogy kiválasztja ceruzagyűjteményéből az aznapra éppen legalkalmasabb darabot, hogy a vonalas füzetébe lejegyezhesse: „Jó volt felfelé tolni a biciklit a hegyoldalon.

Helyesebben: akkor nem volt jó. Fárasztó volt. Nehéz. Izzasztó. Rágondolni jó, most. Visszagondolni jó arra, amikor tolt a fölé a biciklit az emelkedőn. [...] Megállt, derekához támasztotta a biciklit, kiemelte a nyakában lógó tokjából a látcsövet és a szeméhez emelte. Belenézett, beállította az élességet. Kacsaringós út, szűkül, elvesz a fák között.”

55

Ha elfogadjuk, amit Györe olvasóiként el kell fogadnunk, hogy az író a valóságból színről színre dolgozik, akkor nehéz magyarázatot találnunk arra, hogy mi adja minden művének mégis azt a különösséget, amely prózáját más dimenzióba helyezi a rögválóságból. Nem gondolhatunk másra, csak arra a másik valóságra, amelyet az író lát, bizonytalanságaival és kérdéseivel láttat az olvasójával, mondjuk, most a sok százból szőtt *Amerikai grafit* üzenetében: vállalnunk kell a ránk kiszabott sorsot, szembe kell néznünk a betegségekkel, tragédiákkal, vállalnunk kell a családhoz tartozást, és tisztességgel kell élni és halni, ha lehet. (*Kaligram, Bp., 2017*)

Új Forrás 2019/1 – Kakuk Tamás: A regényíró megtalált életei
Györe Balázs: *Amerikai grafit*

